

Østfold neste stopp? – Polarlomvi *Uria lomvia*

STEIN ENGEBRETSSEN & MAGNE PETTERSEN

Engebretsen, S. & Pettersen, M. 2001. Østfold neste stopp? – Polarlomvi *Uria lomvia*. *Natur i Østfold* 20(1/2): 79-84.

Forfatterne fortsetter her serien om fuglearter som med stor sannsynlighet kan observeres i Østfold, men som allikevel ennå ikke er påvist. Polarlomvien er en av de mest tallrike sjøfuglartene i Barentsområdet, om vinteren trekker de sørover og hvert år blir fugler observert langs kystene som grenser til Skagerrak, Kattegat og Nordsjøen. Totalt er det gjort 62 funn av 67 individer nord t.o.m. Hordaland. Forfatterne gjennomgår artens kjennetegn og forskjellen fra arter den kan forveksles med samtidig som de oppfordrer folk til å være oppmerksomme når de observerer alkefugl.

Stein Engebretsen, Helneveien 12, 1639 Gamle Fredrikstad. E-post: stein2@online.no
Magne pettersen, J.L. Johannessensgate 33, 1636 Gamle Fredrikstad. E-post: magne.pettersen@c2i.net

Utbredelse

Polarlomvi forekommer cirkumpolart i arktiske og subarktiske strøk mellom 46 og 82 grader N. I Europa hekker nominatunderarten av polarlomvi, *U.l.lomvia*, i kolonier ved Island, Jan Mayen, Bjørnøya, Svalbard, Frans Josefs Land og Novaya Zemlya. 1,75 millioner par polarlomvi hekker i Barentsområdet, og for Nord-Atlanteren er bestanden estimert til 4,9-7,5 millioner par. Polarlomvi er dermed en av de mest tallrike sjøfuglartene i området. (Bakken & Pokrovskaya 2000).

Forekomst i Norge

Polarlomvi ble for første gang registrert hekkende i Norge så sent som i 1964, men arten har med stor sannsynlighet vært fast hekkende lenge før dette (Brun 1965). I Norge finnes arten hekkende i 5 kolonier i Finnmark (Hornøya, Reinøya, Syltefjord, Gjesværstappan og Hjelmsøya). Den totale bestanden på fastlands-Norge ligger trolig mellom 1000 og 2000 par. (Barett1994).

På Røst ble Polarlomvi funnet hekkende med 20 par på Vedøy. Den årlige overvåkingen av bestanden indikerte at arten hekket i alle fall frem

til 1983. Det er mange år siden det med sikkerhet hekket polarlomvi på Røst, men årlige observasjoner av enkeltfugler på sjøen og i lomvikoloniene kan ikke utelukke at det fortsatt finnes 1-2 hekkende par. (Tycho Anker-Nilssen i brev og T. Arvaak pers. med.). På Runde, Møre og Romsdal, der polarlomvi første gang ble registrert i 1966, er situasjonen den samme. I sjøfuglundørsøkelser gjort 1972-2001 er polarlomvi regelmessig, men ikke årlig, observert sittende ulike steder i fuglefjellet. Utenom dette blir arten også så godt som årlig observert av turister og fuglefolk. Dette indikerer klart at det finnes et fåtall polarlomvier knytta til fuglefjellet ved Runde og at arten hekker i rene par eller muligens i blandingspar. Det må være like klart at det ikke kan være mange fugler det dreier seg om. (Alv Ottar Folkestad i brev).

Pr. aug. 2001 foreligger det kun 27 godkjente funn av polarlomvi i fylkene fra svenskegrensen vest til Vest-Agder. Tar vi i tillegg med de godkjente observasjonene fra vestkysten av Sverige samt Danmark er totalt antall polarlomvier observert i området Kattegat/

Skagerak 57 funn av totalt 61 ind. (tab. 1). Polarlomvi må ut ifra dette derfor regnes som en sjelden gjest i området Skagerrak/Kattegat. Arten er også sjeldent observert på Vestlandet med 3 obs. av 4 ind. i Rogaland, 2 obs. i Hordaland og ingen obs. i Sogn & Fjordane.

To julifunn forekommer i materialet, 1 ind. Sotenäs, Bohuslän 20.-26.07.1987 og 1 ind. Lysakerfjorden, Bærum 29.07.-11.08. 1986. Under høsten og gjennom vinteren er arten notert hver måned f.o.m. august t.o.m. februar med en topp fra andre halvdel av oktober-november, samt første halvdel januar. Kun 3 vårfunn foreligger. 1 ind. trakk NV ved Lista fyr 21.04 1987, 1 ind. ved Fornebu, Lysakerfjorden, Bærum 4.-8.05.1985 og 1 ind. helt inne ved Storstrømmen, Sjælland 14.05.1886. I tillegg kommer et rent sommerfunn av et ind. fra Grimstad, Aust-Agder 21.06. 1994 (Steel 1995)

Biotopvalg

Polarlomvien er en utpreget sjøfugl og skal kunne påtreffes langs hele Østfoldkysten. Oslofjorden fungerer som en sekk for alkefugl og disse kan ligge innerst i bukter og småfjorder i store antall. De mange funn fra Oslo/Akershus viser at også polarlomvier er med i disse flokkene. Å sitte på en lokalitet senhøstes der Oslofjorden er som smalest, f.eks. Stalsberget ved Jeløya kan gi mulighet til å bestemme flygende fugler på vei inn fjorden. En tur langs sva-berga for å se over alkefuglene vintertid kan også gi resultat i form av Østfoldgullet!

Artsbestemmelse av Polarlomvi

En polarlomvi i full sommerdrakt sittende i fugle fjellet, eller liggende på rolig hav nær land bør ikke by på problemer hva artsbestemmelse angår. Helt andre utfordringer blir du stilt ovenfor når høstkulingen forsøker å rive både deg og "tuben" overende mens en robust mørk alkefugl

suser forbi mellom bølgene på litt for langt hold.

Alkefugl fra forskjellige populasjoner kommer inn til kysten av Østfold under perioder med harde vinder fra vestlig til sydvestlig sektor. Fuglene varierer i størrelse fra populasjon til populasjon og dette kriterium får ikke stor verdi når man skal bestemme en Polarlomvi. Fargen hos Lomvi varierer også mellom populasjonene, og individer fra nord er mørkere enn de engelske og baltisk hekkende fuglene.

Mytingen for polarlomvi er dårlig kjent, men trolig ganske lik de nordlige populasjonene av Lomvi som myter senere enn de sørlige. Fjærskiftet til vinterdrakt foregår normalt i perioden juli-sept, men enkelte fugler, som hos lomvi, kan drøye til ut i november. Mytingen til sommerdrakt foregår senere enn hos lomvi, som myter fra november til sent mars, og full sommerdrakt får polarlomvien ikke før sent i april eller tidlig mai. 2K fugler ikke før sent i juni. (Cramp 1985). Mulig kan polarlomvi ha tilnærmet full sommerdrakt gjennom vinteren. Ingen av fuglene tidligere nevnt fra Lysakerfjorden i mai og juli var i sommerdrakt (Per Gylseth i brev).

Kroppbygning og "jizz" er til stor hjelp når en

Tab. 1 Oversikt over godkjente funn av polarlomvi *Uria lomvia* fra Danmark, den svenske vestkysten og norske fylker nord til Sogn og Fjordane pr. 01.01. 2001.

Fylke/Län	Ant. obs. (ind.)	Referanse
Oslo/Akershus	13	Per Gylseth
Buskerud	0	Steinar Stueflotten
Vestfold	7	Frode Omland
Telemark	0	Rune Solvang
Aust-Agder	1	Terje Lislevand
Vest-Agder	6	Gunnar Gundersen
Rogaland	3 (4 ind.)	Kjell Mjøltnes
Hordaland	2	Frode Falkenberg
Sogn og Fj.	0	Kjell Mørk
Bohuslän	8 (10 ind.)	Magnus Unger
Vestergötland	2	Magnus Unger
Halland	3	Magnus Unger
Danmark	12 (13 ind.)	Klaus Malling Olsen

Fig. 1 Geografisk spredning av funn av polarlomvi *Uria lomvia* fra svenskegrensa og nord t.o.m. Hordaland.

Polarlomvi skal bestemmes. Ryggen er rund, nakken kort og kraftig. Det korte, normalt noe nedoverbøyde nebbet, medvirker også til at polarlomvien har en mer kompakt silhuett enn lomvi. Silhuetten er blitt sammenlignet med en amerikansk fotball (McGeehan 1990). Sees fuglen i profil synes vingene å sitte fremfor midten, men allikevel noe lengre bak på kroppen enn hva tilfellet er hos lomvi. Beina stikker ut bak halen. Nebbet til polarlomvien er forholdsvis kort og smalner gradvis fra basen og ut til spissen. Nebbvinkelen er plassert midt på undernebbet. Et av de beste kjennetegna er den hvite linja innerst på overnebbet, som på en fugl i sommerdrakt i godt lys kan sees på langt hold. Denne linja blekes noe under vinterhalvåret.

Hos en flygende polarlomvi strekker de hvite bakrygg- og overgumpssidene seg opp mot ryggen. Denne karakteren sees best bakfra eller skrått fra siden. Mengden mørkt i armhulene og den mørke linja på de midtre undre armdekkfjæra er varierende. Hodet, hals og oversiden hos en

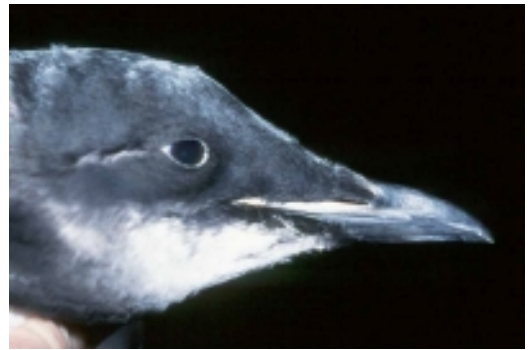

Fig.2 Polarlomvi *Uria lomvia*. Merk hodetegnene med mørk hette, hvit strupe, hals og på denne fuglen hvitt på de undre øredekkfjæra. Legg også merke til det korte nebbet som gradvis smalner ut mot spissen. Den hvite nebbstripa er grei å se på dette holdet. Det korte nebbet tilsier ungfugl. Foto: Georg Bangjord, Svalbard

polarlomvi i sommerdrakt er sotsvart. Et godt kjennetegn er den hvite kilen som strekker seg opp ved overgangen mellom det hvite brystet og den mørke halsen. Undersiden er hvit, men flankene kan hos noen fugler ha svake mørke lengdestriper.

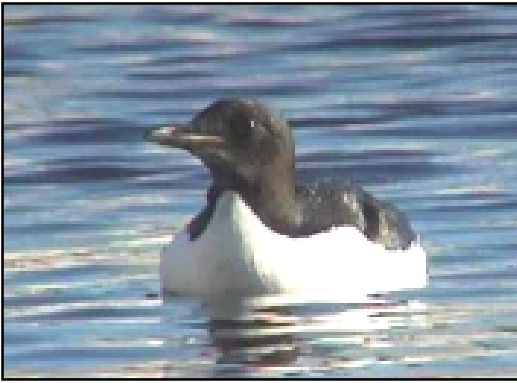
Polarlomvi har i vinterdrakt en svart hette som strekker seg fra nebbroten og inn til halskragen. Dette gjør at bare strupen og kinnene virker hvit, men forekomsten av mørke fjær i dette partiet varierer, slik at noen fugler gir et mer mørkhodet inntrykk enn andre.

Et år gamle fugler er lik de voksne, men har kortere nebb.

Forvekslinger

Å bestemme en polarlomvi fra alke kan være vel så vanskelig som fra Lomvi, spesielt gjelder dette unge alker i flukt. Alkefuglenes kroppsbygning og "jizz" er like viktige å legge merke til som fjærdrakta. Polarlomvi har den groveste og mest kompakte silhuetten av de 3 artene, med sin runde rygg og oksenakke.

Alkas rygg ser i flukt mer horisontal ut enn

Fig. 3 Polarlomvi Uria lomvia. Merk at selv ut i november bør ikke polarlomvi ha mytt til full vinterdrakt. Mytemønsteret hos polarlomvi er lite kjent og kanskje beholder enkelte fugler tilnærmet full sommerdrakt gjennom vinteren. En nylig rapportert fugl fra Nord Koster, Bohuslän 2002 hadde nær full sommerdrakt 7. februar. Legg også merke til utformingen på halskilen, som på dette individet er ganske avrundet i spissen. Foto: Per Tangen, Rolvstangen, Akershus november 2001.

lomviartenes som er mer kurvet, spesielt polarlomvien. Lomvien og polarlomviens har også i flukt en mer nedsenket bakdel. Et kraftig hode, fyldigere nakke samt kortere, tykkere og mindre tydelig avsatt hals skiller polarlomvi og alke fra lomvi. Føttene til lomvi og polarlomvi stikker på utsiden av stjerten. Alka har en lang hale som utgjør det bakerste punktet hos arten. Dette er et kjennetegn som er en utfordring å bedømme på lang avstand da det er vanskelig å avgjøre om det er hale eller føtter som henger bak. På nærmere hold kan man derimot tydelig se føttene flagre opp og ned under flukten hos begge lomviartene og akterparti hos disse ser derfor mer rufsete ut enn den velordnede alkestjerten.

Ser man en Alke liggende på sjøen peker halen opp i 45 graders vinkel. Stjerten hos begge lomviene er som nevnt tydelig kortere. Med tanke på å skille en rastende Polarlomvi fra en ung alke

Fig.4. Polarlomvi Uria lomvia i full sommerdrakt. Merk sotsvart overside som på nært hold har et brunt anstrøk på hode og hals, hvit kile som strekker seg opp på halsen og litt kort og tykt nebb med en tydelig hvit linje på overnebbet. Foto Halvard Strøm, Bjørnøya

er dette kriterium viktig å legge merke til. Hos en flygende alke ser vingene ut til å være plassert midt på kroppen. Polarlomvi og spesielt lomvi gir inntrykk av å ha vingene plassert en anelse fremfor midten når fuglen sees i profil.

Både polarlomvi og alke har kraftigere hode, kortere hals og et grovere nebb enn Lomvi. Nebbet kan skille alke fra lomvi på temmelig langt hold. Polarlomviens nebb er en mellomting, noe som vanskeliggjør bestemmelse på hold. Unge lomvier frem til desember har et kortere nebb enn voksne, og lengde samt tykkelse overlapper med

Fig. 5 Polarlomvi Uria lomvia i vinterdrakt. Merk hodetegningene med mørk hette med kun hvitt på stripe og nedre del av øredekkere. Legg også merke til ustrekede flanker, lyse undervingedekkkjær med kun litt mørkt på de indre mellomdekkerne. Foto: Georg Bangjord, Svalbard.

polarlomvi. Hodets form og farge samt nebbets utseende er viktige kjennetegn. Unge alker er frem til vinteren mindre enn voksne fugler, opptil 30 % mindre. Dertil har de frem til midtvinteren kortere nebb, ned til 60-70% av en voksen fugls nebb lengde. Fugler i sitt 2. kalenderår har svak eller fraværende hvit vertikal nebbstripe, men med tydelig horisontal hvit strek fra øyet til øvre del av nebbet. Slike fugler kan være en fallgrube (R. Botnermyr pers. med.). Hos unge alker er dog nebbet kortere og grovere enn polarlomviens. Avstanden fra nebbspiss til nebbvinkel er hos polarlomvi lengre enn hos alke og dessuten lengre enn nebbtykkelse, omvendt hos Alke. Alkas nebb er jamn tykk $\frac{3}{4}$ ut fra basen. Hos polarlomvien smalner nebbet gradvis med en jevn bue på overnebbet fra basen og ut og nebbvinkel er

plassert ca. midt på undernebbet. Lomviens nebb er lengre enn polarlomviens.

Hos svømmende alkefugl skiller silhuetten seg enda mer mellom artene enn hos flygende fugler. Alka skiller seg fra polarlomvi fremst ved å ha en lavere panne og flatere isse, men også gjennom at hode og hals hos alke er aningen kraftigere. Polarlomvi har mer kantet hode, med mer markert panne og fyldigere nakke enn Lomvi. Lomviens nebb er normalt helt svart, men fugler med en svak, men tydelig lys linje langs overnebbet forekommer. Polarlomvien har en lys strek nederst på overnebbet fra fjærfestet og inn til munnviken. Også ungfugler og gamle fugler i vinterdrakt har denne karakteren, men den er iblant smalere og kortere. Den hvite stripa er heller ikke like rent hvit som hos en fugl i

sommerdrakt og kan således være vanskelig å se på over et par hundre meter.

Polarlomvi har en mer sotsvart oversiden enn Lomvi, men ikke så knallsvart som alken. Flanker, inklusive bakflanker er hvite hos alke og polarlomvi, men iblant synes enkelte svarte lengdestreker på meget nært hold hos sistnevnte. Lomvi har tydelige flankestreker. Polarlomviens undervinge er lysere enn lomviens. Dette kommer av at båndet som strekker seg fra armhulen og utover de undre vingedekkfjæra er mindre tydelige. Lomviens armhuler er mørkere streket. Alkas undre vingedekker og armhuler er rent hvite, i skarp kontrast mot nesten svarte svingfjær. Polarlomvi har brede rent hvite overgumps- og bakrygg sider, som alke. Hos lomvi flyter det mørke på overgumpen mer ut på sidene, noe som gjør de lyse kantene mer diffuse. Denne karakteren sees best bakfra eller skrått fra siden.

I vinterdrakt er hodet svartere enn hos lomvi. Det er som en massiv mørk hette og denne gjør at bare strupen og kinnnet virker hvit. (Delin & Svensson 1986, Olsen 1992 og Ullmann 1998).

Takksigelser

Takk til Per Tangen, Rune Botnermyr og Georg Bangjord for villig utlån av bilder samt LRSK sekretærene referert til i tab. 1 for opplysninger om forekomst i respektive fylker. Magnus Unger for opplysninger om forekomsten på den svenske Vestkysten og Klaus Malling Olsen for forekomst i Danmark og Halvard Strøm for utlån av bilder.

Litteratur

- Bakken, V & Pokrovskaya I.V.2000. Brünnich's guillemot. I Anker-Nilssen, T. Et.al.: The status of marine birds breeding in the Barents sea region. *Norsk Polarinst. Rapport nr. 113*: 119-124
- Barett, R. 1994. Polarlomvi *Uria lomvia*. i Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S (red.): *Norsk fugleatlas*: 252. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.
- Brun, E. 1965. Polarlomvien, *Uria lomvia* (L.) som rugefugl i Norge. *Sterna* 6: 229-250.
- Cramp, S (ed.) (1985) *The birds of the Western Palearctic*, Vol. IV.
- Delin, H & Svensson, L 1986. Flyktbestemning av spetsbergsgriisla *Uria lomvia* i sommardrækt. *Vår Fågelvärld* 45: 155-157
- Malling Olsen, K. 1992. Fältbestemning av alkor *Alciidae*. *Anser* 31: 27-36
- McGeehan, A. 1990. Quizbird No. 22 Solution. *Birding world* 3: 71-72
- Steel, C. 1995. Første Polarlomvi *Uria lomvia* i Aust-Agder. *Larus marinus* 1995 24 (1): 41
- Ullmann, M. 1998: Fältbestemning av spetsbergsgriisla. *Vår Fågelvärld* 57 (8): 28-33